

Ines Härtel (Hrsg.), *Wege der Ernährungswirtschaft – global, regional, europäisch*, Nomos, Baden-Baden 2017, ss. 217.

Na rozwój gospodarki żywnościowej wpływa wiele, bardzo zróżnicowanych czynników. Niektóre z nich mają charakter wewnętrzny, są związane zwłaszcza z cechami tego sektora gospodarki, inne zaś, zewnętrzne, wychodzą poza granice danego regionu czy państwa. Gdy idzie o te pierwsze, zmienia się sama gospodarka żywnościowa; wprowadzane są nowe sposoby wytwarzania, ulepsza się techniki dotyczące przetwórstwa, dystrybucji i przechowywania żywności. Te zmiany wymuszają współczesne wyzwania tego sektora, związane z zapewnieniem bezpieczeństwa żywnościowego i bezpieczeństwa żywności. Jednocześnie na jego rozwój wpływają czynniki zewnętrzne, zwłaszcza w postaci globalizacji (w tym tzw. globalizacji prawnej, znajdującej wyraz w aktach prawa międzynarodowego). Na tym tle powstaje zasadnicze pytanie o drogi rozwoju gospodarki żywnościowej.

Recenzowana praca pod redakcją I. Härtel, znanej i uznanej badaczki, profesora Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, stara się znaleźć odpowiedź na to pytanie, sugerując już w tytule drogę rozwoju – globalną, regionalną, europejską. Na książkę składają się prace trzynastu autorów z różnych państw, ujęte w ramach czterech grup tematycznych.

Pierwsza, obejmująca trzy opracowania, dotyczy prawnych aspektów rozwoju gospodarki żywnościowej (*Neue Entwicklungen der Ernährungswirtschaft und ihrer rechtlichen Rahmenbedingungen*). Otwierają ją dwa studia redaktor tomu. W studium dotyczącym prawnych aspektów transformacji cyfrowej i zdrowego odżywiania (*Digitale Transformation, gesunde Ernährung und rechtliche Anfragen*) autorka zajęła się problematyką tzw. transformacji cyfrowej, która objęła wiele dziedzin życia, w tym także sferę wyżywienia. Inspiracją i bezpośrednim punktem odniesienia rozważań stało się rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)¹. Do jego wejścia w życie (tj. do 25 maja 2018 r.) państwa członkowskie muszą dostosować regulacje krajowe do wymogów w nim przewidzianych. Tymczasem cyfryzacja stwarza nie tylko szanse, ale niesie ze sobą także zagrożenia dla ochrony praw człowieka. Przedsiębiorcy zyskują nowe możliwości rozwoju, konsumenci natomiast dostęp do informacji na temat żywności i zdrowego odżywiania się. Zapewnienie ochrony danych konsumenta wymaga rozwoju i dostosowania regulacji dotyczącej właśnie cyfryzacji.

W kolejnym studium I. Härtel podejmuje problematykę współczesnego prawa gospodarki żywnościowej (*Ernährungswirtschaftsrecht – zwischen Steigerung von*

¹ Dz. Urz. UE L 119/1 z 4 maja 2016 r.

Komplexität und dem Anspruch wohlgeordneten Rechts). Prawo to z biegiem czasu staje się coraz bardziej kompleksowe, złożone i skomplikowane; w tej „dżungli prawnej”, jak pisze autorka, coraz trudniej znaleźć właściwe rozwiązania. W Unii Europejskiej obszar rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego jest pierwszą i najstarszą dziedziną WPR, ciągle rozszerzaną i rozbudowywaną. Narasta regulacja unijna, ale także – w tym obszarze – prawo niemieckie, zarówno na szczeblu ogólnokrajowym, jak i krajów związkowych. Ze względu na globalizację na tę sferę gospodarki i prawa oddziałują akty prawa międzynarodowego. Oczywiście polityka i prawo muszą zapewnić odpowiednie warunki do produkcji dobrej i bezpiecznej żywności. Prawo to musi być przejrzyste, jasne i stabilne. Gdyby jednak doszło do nadmiernej szczegółowości regulacji prawnych, mogłoby to doprowadzić – jak pisze autorka – do powstania bardzo skomplikowanego i kłopotliwego systemu regulacyjnego.

W ostatnim opracowaniu tej części B. van der Meulen zaprezentował bardziej praktyczne aspekty prawa żywnościowego Unii Europejskiej, związane z jego egzekwowaniem w państwach członkowskich (*Durchsetzung des EU-Lebensmittelrechts in den Mitgliedstaaten: Die Beispiele „Medizine Claims“ und „Pferdefleischskandal“ als Aufforderung zur Schaffung eines horizontal vergleichenden EU-Lebensmittelrechts*). Dwa przykłady naruszeń prawa żywnościowego, związane z oświadczeniami zdrowotnymi oraz ze skandalem koniny, wskazują, że należy rozróżnić tzw. egzekwowanie reparacyjne i egzekwowanie karne. Wbrew twierdzeniom o jednolitości prawa żywnościowego, w krajowych porządkach prawnych prawo to jest różnie interpretowane, z widoczną tendencją do jego ujmowania w sposób pionowy. Tymczasem podejście horyzontalne mogłoby przynieść oczekiwane rezultaty o praktycznym znaczeniu.

Druga grupa tematyczna, obejmująca cztery opracowania, dotyczy regionalizacji w odniesieniu do gospodarki rolnej i żywnościowej (*Regionalität – Zauberwort für die Agrar- und Ernährungswirtschaft?*). Składają się na nią prace autorów niemieckich – praktyków, a wspólnym mianownikiem ich rozważań są różne aspekty regionalności. J. Vogelsänger podjął temat polityki rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa w Brandenburgii (*Ländliche Räume und Agrarpolitik in Brandenburg – Leistungsstärke durch Regionalität*), zwracając uwagę na fakt, że regionalność może służyć poprawie wydajności. Jak pisze autor, należy zapewnić należyty rozwój obszarów wiejskich, zapewniających odpowiedni dochód i warunki do życia i działalności rolników. Wzrost zainteresowania społeczeństwa lokalnie produkowaną żywnością może sprzyjać realizacji tego postulatów.

W podobnym tonie formułuje swoje tezy również U. Falgart (*Integrierte Wertschöpfungsketten – Aufschwung für den ländlichen Raum?*). Zdaniem autorki wspieranie regionalnej produkcji zwiększa wartość dodaną regionu i zapewnić może nowe miejsca pracy. Wytworzenie „tożsamości” regionalnych produktów wymaga prowadzenia różnych działań, a także dostępności odpowiednich surowców oraz opracowania spójnej koncepcji. Z kolei H. Sindel napisał o ruchu regionalnym w Niemczech

(*Die Regionalbewegung in Deutschland*), wskazując, że podejście regionalne jest kluczowym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich. Z kolei M. Nitschke przedstawił problematykę prawnej ochrony oznaczeń geograficznych w świetle rozporządzenia UE nr 1151/2012 (*Rechtliche Aspekte des Schutzes geografischer Angaben gemäß der Verordnung (EU) 1151/2012*).

Trzecia grupa tematyczna (*Handelsabkommen mit den USA im Bereich der Ernährungswirtschaft: Kontinuität, Brüche, Brücken?*) obejmuje opracowania dotyczące negocjacji w ramach Transatlantyckiego Partnerstwa w dziedzinie Handlu i Inwestycji między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską (TTIP), budzącego jeszcze niedawno ogromne emocje i kontrowersje. Zdaniem Ch. Minhoffa (*Chancen für die Ernährungswirtschaft durch Handelsabkommen mit den USA? Das Beispiel TTiP*), przemysł spożywczy Niemiec może z tego porozumienia odnosić korzyści, jeśli otworzy ono amerykański rynek dla eksportu i jednocześnie wzmocni wysokie standardy europejskie. K. Müller (*Die Verbraucherperspective: Handelsabkommen wie TTIP korrigieren*) pisze, że TTiP ma również na celu wzmocnienie pozycji konkurencyjnej UE i USA w stosunku do Chin i innych gospodarek wschodzących, ale interesy polityczno-handlowe nie mogą mieć rangi *primus inter pares*; dalsze negocjacje powinny być wykorzystane do ochrony i wzmocnienia interesu ogólnego.

Z kolei B. Krüsken (*TTIP – Folgen für die Agrarwirtschaft?*) zauważa, że protesty przeciwko negocjacjom są raczej wyrazem obaw wielu grup społecznych, ale z pewnością istnieje też ryzyko ekonomiczne dla rolnictwa w Niemczech. Również B. Rudloff (*Aufgeweichte Lebensmittelstandards durch Handelsabkommen? Über Regeln, Traditionen und Spielräume bei TTIP und anderen EU-Handelsabkommen*) odnosi się do pojawiających się obaw, że TTIP może naruszyć normy UE w przemyśle spożywczym, skoro między regulacjami żywnościowymi USA i UE występują dość znaczne różnice. Jak zauważa autorka, z powodu różnych tradycji prawnych w przyszłości mogą wystąpić spory i problemy prawne.

Ostatnia grupa opracowań obejmuje prace autorów z różnych państw, jest to spojrzenie na poruszane wcześniej problemy z perspektywy międzynarodowej (*Internationale Perspektiven*). D. Ren (*Agrar- und Ernährungswirtschaftsrecht in China: Ausgangslage, Probleme und Trends*) przedstawia aktualne problemy i trendy rozwoju prawa rolnego i żywnościowego w Chinach. V. Rak (*Zwischen Land Grabbing und Nachhaltigkeit – das Assoziierungsabkommen zwischen der EU und der Ukraine in Bezug auf den Agrarsektor*) zajmuje się niektórymi problemami realizacji umowy stowarzyszeniowej między Ukrainą a UE w odniesieniu do sektora rolnego, wskazując na potrzebę przeprowadzenia gruntownych reform w ukraińskim rolnictwie. Z kolei J. Frederking (*Das Wirtschaftspartnerschaftsabkommen zwischen der EU und den Staaten des südlichen Afrikas im Lichte des Rechts auf Nahrung*) zajął się współpracą gospodarczą między UE a państwami południowej Afryki. Polonica w tej pracy reprezentuje opracowanie R. Budzinowskiego (*Lebensmittel regional oder global – was ist der Zukunftsweg? Anmerkungen aus der polnischen Sicht*), który odpowiada

jąc na pytanie zawarte w jego tytule, stwierdza, że zapewne żywność regionalna i globalna, ale w warunkach globalizacji należy wspierać te wszystkie działania, które służą wzmocnieniu lokalnego rynku żywności.

Scharakteryzowana pokrótce treść recenzowanej pracy wskazuje na aktualność poruszanych w niej problemów. Niewątpliwie i w Polsce – w kontekście globalizacji – należy odpowiedzieć na pytanie, jaka jest przyszłość gospodarki żywnościowej. Z tego punktu widzenia bardzo inspirująca może być właśnie zaprezentowana książka.

ROMAN BUDZINOWSKI, ŁUKASZ MIKOŁAJ SOKOŁOWSKI

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO

NR 1 (20) – 2017, 274–277

DOI: 10.14746/ppr.2017.20.1.13